

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 30.04.2023

Kabul Tarihi: 14.06.2023

Yayın Tarihi: 23.06.2023

Yazıt Kùltür Bilimleri Dergisi, 2023, 3(1): 76-89

Research Article

Received Date: 30.04.2023

Accepted Date: 14.06.2023

Published Date: 23.06.2023

DOI Number: 10.59902/yazit.1290099

ZAP SUYU DÜŞLERİ KİTABINDA ÇUKURCA'NIN KÜLTÜREL UNSURLARI VE BU KÜLTÜREL UNSURLARIN İSTANBUL'A YOLCULUĞU

Cultural Features of Çukurca and the Journey of these Cultural Features to İstanbul in the Book of *Zap Suyu Düşleri*

Yakup GELİR*

ÖZ

Toplumun maddi ve manevi değerlerin bütünü olan kültür, uzun bir zaman dilimi içerisinde oluşabilen, ardıllarıyla ilişkili ve toplumun kimliğini yansıtan özelliklere sahiptir. Geniş bir tanımlama içeren kavram, şekillendirdiği toplumla özdeşleşerek, onu diğer toplumlardan ayıran ve dünya mirasına katkı yapabilen bir hususiyet barındırmaktadır. Bunların haricinde kültürün farklı araçlarla diğer toplumlara taşınması da söz konusudur. Bu süreç esnasında kültür; özgünlüğüne, beslendiği dinamiklere, ilişkili olduğu toplum ve medeniyete has bir gelişim göstermekte, karşı kültüre katkı sunabilecek bir nitelik kazanmaktadır. Toplumunu yansıtmaması, kalıcılığı, toplumun inşa edilmesinden ötürü üstlendiği sorumluluk ve aidiyet gibi özelliklerden dolayı kültürle alakalı birçok değerlendirme yapılmıştır. Hakındaki çalışma ve değerlendirmelerle ilgi odağı olan kavram, popüleritesinden ve muteber konumundan ötürü birçok yapıta konu olmuştur. Kültürün yukarıda belirtilen özelliklerine vurgu yapan, bunları ön plana çıkartan, onun hem kendi içinde hem dışarıya yolculuğunu anlatan yapıtlardan biri de kolektif bir eser olan *Zap Suyu Düşleri* kitabıdır. *Zap Havzası'nın* yerleşim birimlerinden Çukurca'yı konu edinen eserde, kültürün kimlikle ilişkisi, kültürel kodlar güçlü bir şekilde vurgulanmakta ve anlatılan yerin kültür haritası ortaya konulmaktadır. Bu çerçevede kültür-insan, kültür-coğrafya birlikteliğinin kodlandığı kitabın İstanbul'a yolculuğu da söz konusudur. Kitabın yazarı, çizeri ve 37 çocuğun çıktığı bu yolculuk, kültürel diyalog ve Çukurca'nın kültürel unsurlarının İstanbul'a taşınması bağlamında gelişir. Bununla mikro kültür olarak tanımlanabilecek Çukurca'daki kültürel dinamiklerin kökeni, içerdiği değer, yolculuğun yapılacağı İstanbul ile karşılaşması ve onun özgül ağırlığı irdelenmektedir. Bu çalışma, Çukurca'nın yerindeki kültürel unsurları, kültürün insan ve toplum bağlamındaki dinamizmini, kendini yenileme eğilimini, kendisini İstanbul gibi makro kültürle deneyimleme arzusunu, buna aracı olanların ruh dünyasındaki devinimleri ve davranışlarındaki değişimi göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: kültür, toplumsal kimlik, yolculuk, Çukurca, *Zap Suyu Düşleri*

ABSTRACT

Culture, consisting of the total of a society spiritual and material values, becomes in long times and affects the later relations. Therefore, it forms a society identity as well. Having a wide definition, culture differs societies from each other and contributes a lot to world culture heritage. Another fact is that it is transferred to other societies in various means. Along this process it gains many improvements related to its original searches and its civilization

* Dr., Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, Van-Türkiye. E-posta: yakup.gelir@hotmail.com. ORCID: 0000-0002-9204-0768.

while does many contributes to other social cultures. There are many evaluations related to culture-society connections, its reflective aspects, social responsibility, identity expression and authenticity. It has become a term to many works and researches because of its popularity and valuable usages. One of the works that emphasizes the above-mentioned features of culture, brings them to the forefront, and talks about its journey both inside and outside, is the book *Zap Suyu Dreams*, which is a collective work. In the work which aims Çukurca that is a town of Zap River Basin, cultural codes and its relations with identity are strongly stressed and reflects their cultural map. Besides, the book's journey to Istanbul is also another matter which culture-human and culture-geography integrality are coded. This journey of the book which is written and illustrated by 37 children is forming in the frame of cultural dialogue and how the cultural motifs of Çukurca travel to Istanbul. Therefore, Çukurca's cultural dynamics named also micro culture and their background, valuable aspects and the comparisons with Istanbul are evaluated and narrated. This present aims to reflects Çukurca's cultural motifs, the relations between culture and society, culture and geography, its effects on human and societies, while facing macro and micro cultural codes and how this transferring affects conveyers' souls.

Keywords: culture, social identity, journey, Çukurca, *Zap Suyu Düşleri*

Giriş

Uzun süren birikimlerle ortaya çıkan, diğer toplumların özelliklerinden farklı, ait olduğu toplumun özelliklerini belirten kültür, bir toplumun maddi ve manevi unsurlarından müteşekkildir. Buna ilaveten "bir grubu diğer gruptan ayıran ortaklaşa programlanmış akıl [zekâ]" olarak konumlandırılan kültür sırasıyla birey, aile ve toplumun kendine özgü bir kimlik edinmesine imkân tanır (Yeşil, 2013: 54). Kimliğin bu şekilde tanımlanması, insan ve kültür arasındaki ilişkinin çok boyutlu olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim kültürün üstlendiği yukarıdaki görevler gibi insan da "belli bir toplumun üyesi olarak kendi kültürel mirasını öğrenir, onu savunur, yaşatır ve kendisinden sonraki kuşaklara aktarır." (Güvenç, 1979: 4) Kültür ve insan arasında gerçekleşen "bu süreç, kültürel varlığımızın bir ön şartı ve kaçınılmaz işlevidir." (Güvenç, 1979: 4). Görüldüğü üzere ikisinin arasındaki ilişkide, iki taraf da konumlandırıcı pozisyonundadır. Fakat kimi zaman insanın ön planda olduğu bir perspektif mevcuttur. Burada insan hem kültür oluşturucusu hem ondan etkilenen konumdadır.

Bilinen tanımlamaların haricinde kültürün bir diğer özelliği ise koruyucu oluşudur. Asırlarca biçimlenmiş geleneği yansıtan, şimdiye taşıyan kültür, içerdikleriyle insanı ve toplumu koruma görevini üstlenmiştir. Kişi ve toplumun bütün davranışlarının şekillenmesinde etkin olan kültür, davranışın sonraki dönemlerde nasıl olacağı konusunda da söz sahibidir. Bu gibi özellikleriyle kültür, değer, davranış ve özgünlüğün dejenere olmasını, asimilasyona uğramasını, kendini başkasına eklememesini, soyutlanmayı engellemektedir. Sonuç olarak kültür; kişi ve toplumun değerlerine yaslanmasını, bu değerlerden hareketle bir gelecek inşa etmesini ve nesilleri buna göre yetiştirmesini ön görmektedir.

Kùltürün yukarıdaki özellikleri haiz olmasında geçirmiş olduğu sürecin etkisi söz konusudur. Bu anlamda kùltür, yüzyıllar içerisinde küçük büyük davranış ve tutumun deneyimlenmesiyle ortaya çıkmıştır ve kùltürel unsur olabilecekler, zamanla bünyesindeki olumsuz ve eksiklerden sıyrılmış, kendine özgü bir kalıp oluşturmuştur. Bu çerçevede yadırganan, olumlanmayan, hoş karşılamayan, toplumu kùltüründen uzaklaştıran/uzaklaştırabilecek olanlar dışarıda bırakılmış; kùltürün dokusuna zarar vermeyecek unsurlar olarak kabul edilmiştir. Diğer bir deyişle olgunluğa ulaşan, varlığı teyit edilen unsurlar kabul görmüştür. Görüldüğü gibi kùltürel unsurların oluşumu uzun bir süreci gerektirmiştir.

Daha önce söylendiği üzere kişi ve toplumun kimliğini oluşturan kùltür, bu kimliğin korunmasında olduğu gibi bunun taşınmasında da işlevseldir. Sözü edilen kimliğin başka kùltürlere karşı korunmasında asıl faktör kùltürdür. Bu minvalde kùltürel unsurlar, kimlik için güven sağlayıcıdır ve kendi olabilmek için sunmaktadır. Bunların dışında kùltür aynı zamanda farklı kùltürlerin bulaşabileceği bir zengin zemin oluşturabilme potansiyeline de sahiptir. Kùltürler arasındaki diyalog ve alışveriş; yerel ve evrensel ekseninde bu zenginliğe tekabül etmektedir. Çünkü kùltürel anlamda karşılaşma, tanışma; insan ve toplumların birbirini anlama, kabul etme zeminini hazırlar. Bu çerçevede kùltürün çatışmadan çok anlaşılmayı vurgulaması dünya medeniyetine kattığı önemli bir zenginliktir. Yerel olarak değerlendirildiğinde ise ülke sınırları içerisinde farklı kùltürlerin kaynaşarak toplumsal birlikteliği sağlamayı, bunlar arasında dinamizmi, birbirine karşı saygıyı ve güveni telkin etmeyi ön görmesi; kùltürün “insan-doğa, insan-insan çelişkilerini çöz[en]” (Gümüştekin, 2015: 319) birikiminin bir sonucudur.

Kùltürel yolculuk şeklinde tanımlanabilecek bu karşılaşma ve tanışma doğrusu zoraki olmayıp, kùltürün iç dinamiklerinden ve üzerine kurulu unsurlardan kaynaklanmaktadır. Çünkü kùltür; varlıklar gibi değişebilen, diğer unsurlarla ilişkili olarak bazı özelliklerini aktaran, karşıdan bazı özellikleri alabilen; en önemlisi varlığını bulunduğu şartlarda konumlandırılan bir yapıdadır.

Kùltürün belirtilen yönlerini konu edinerek, bunları farklı açılardan değerlendiren birçok eserden söz etmek mümkündür. Bu yapıtlardan biri Yazar Koçu Elif Ayla ve Çizer Koçu Elif Yemenici'nin desteğiyle Çukurcalı 37 çocuğun yazdığı ve çizdiği *Zap Suyu Düşleri* eseridir. 2019 yılında yayımlanan kitap; kurgusu, anlatımı, kahramanların perspektifi, onların kendi kùltürlerine karşı ilgisi ve bunu İstanbul'a taşıma arzusu gibi yönleriyle dikkat çekmektedir.

1. Kùltürel Unsurların Sembolleştiği Anlatı: “Kazan Vadisi Masalı”

Kùltürel davranım, tutum ve değerlerin benimsenmesinde masalların önemli bir konumu bulunur. Masalların bu konumunu belirleyen bireyin yaklaşımıdır. Dünyadaki yerini anlamlandırmaya çalışan bireyin oluşturduğu kural, şarkı ve mitlerle beraber masalların da önemli bir yeri söz konusudur. Örneğin, sözü edilenleri ve masalları oluşturma “edimi, bireylerin yaşamlarını idame etmelerini

sağlarken, toplum da sürekli olarak yeniden yapılandırılır.” (Işık, 2013: 154). Bu anlamda kültür ve kültürel unsurları yansıtan anlatılardan biri olan masallar, toplumsal değerlerin deneyimlenmesi ile ancak uzun bir süreç sonunda oluşmalarıyla ön plana çıkarlar. Masallar; insanoğlunun toplumsal hayata, insan ilişkilerine ve doğaya nasıl baktığını resmeder. İlk ortaya çıkışlarından sonra ekleme ve çıkarımların olması, masallarda birden çok kuşağın dâhil olduğunu göstermektedir. Tabii bu durum masalın sözlü kültür ürünü olması ile de doğrudan doğruya ilişki içerindedir. Böylece masallar, birçok kuşağın düşünce ve duygu dünyasının süzölmüş şeklidir. Orada her ifade, dönem veya dönemleri yansıtmaktadır.

Zap Suyu Düşleri kitabında, yukarıda masallara dair anlatılanları onaylayacak bir masal mevcuttur. “Kazan Vadisi” olarak adlandırılabilir masalda, Zap Havzası’ndaki Çukurca’nın kültürel unsurları ön plana çıkmaktadır. Masalın başlangıcında bölgenin coğrafi özellikleri betimlenir. Öncelikle masalın geçtiği Kazan Vadisi’nin doğasına dikkat çekilir. Hemen peşinde “Sabahları uyananlar başlarını kaldırıp baktıklarında, dimdik yükselen kayaların üstüne pamuklar atılmış sanırmış. (...) Vadiye çöken sis, insanların içini karartmaz, aksine onlara çok iyi gelirmiş. Sanki bir masalın içine girmek gibiymiş sislerin çökmesini seyretmek.” tarzında insan ve doğa bütünlüğünü belirten iyimser ifadeler yer verilmiş (ÇÇ, 2019: 6). Bu izlenim ilk cümleden itibaren başlar. Sabah uyananlar için doğa; sıradan olmayan, kayalarının üstüne pamuk atılan, sisiyle insanları mutlu eden bir yerdir. “Sanki bir masalın içine girmek gibi” cümlesiyle başka bir masal atmosferinden söz açmak mevcut kurmacadan başka bir kurmacaya geçişi işaret ederek vadideki huzur ve mutluluğa dikkat çekilir. Sislerin dağılışı, doğanın başka güzelliklerinin ortaya çıkmasını sağlar. Doğa renklerle bezendiği “Adını anmadığım onca renk bir gökkuşağı gibi çevirmiş köylerin üstünü.” ifadesiyle belirtilir (ÇÇ, 2019: 7). Doğayla uyum neticesinde var olan pozitiflik, toplum için de geçerlidir. ‘Başka din ve milletlerden olan halk arasında’ uyum, birliktelik ve bir arada yaşama kültürü söz konusudur (ÇÇ, 2019: 7).

Bu atmosfer, ürün bakımından zengin olan yörenin anlatımıyla devam edilir. Bal, pekmez, vişne, incir, nar, üzüm, susam ve pirinciyle ünlü olan bu yer, “bol-luklu bereketli vadideki bir mezradır.” (ÇÇ, 2019: 7) Her yönüyle idealleştirilen mezranın dikkat çeken, masalın da merkezinde yer alan unsur türbedir. Kutsallığın atfedildiği türbenin başında bir söğüt ağacı bulunur. Hem türbe hem ağacın bir arada oluşu “Hakkâri ve çevresindeki bazı yatırların yanında bir ağaç, koruluk, orman veya çalı” bulunmasının bir örneğidir (Akın, 2007: 427). İkisinin bu aynı yerde olması; bereket, bolluk ve maneviyat gibi birbirini bütünleyen unsurların birlikteliğine işaret eder. Nitekim ağacın gövdesinde bulunan iki çıkıntının birinden yağ diğerinden ise bal akması, halkın nazarında bu bereketin bir neticesidir.

Köye gelen misafirlere bu yağ ve baldan ikram edilir. Masalın buraya kadar olan kısmında mezraya dair bu anlatımlarla oradaki insanlar arasındaki uyum, birlikte yaşama kültürü, bereket, en önemlisi misafiri kabul kültürü sembolize

edilmiştir. Misafir kabul etme, bu mezranın en önemli özelliğidir. Bu davranışla bölgenin huzuru, bereketi ile söğüt ağacından akan bal ve yağ arasındaki ilişki kurulmuştur. Mezrada misafirlik geleneği, bir nevi kültürel varoluşun temel gerekçelerindedir. Çünkü bu kültürün üzerine inşa edildiği “Misafir rızkıyla gelir.” ifadesi bereketin kaynağıdır. Bal ve yağ, misafir dışında ihtiyaç sahiplerine de dağıtılmaktadır. Bu duyarlılık, başkasını düşünmeyi bu anlamda sorumluluk yüklenip, yerine getirmeyi ön görmektedir. Böylelikle yöredeki pozitif iklim, yukarıdaki unsurlar arasındaki intizamın neticesidir. Çizilen tablo; gelen misafir grupların içerisinde hırsına yenik düşmüş ve misafirlik ile bereket arasındaki ilişkiyi kavramamış, misafir töresine riayet etmeyen iki kişinin yüzünden kaybolur:

Hakkârî’den gelen misafirlerin başı ile Çukurca’dan gelenlerin ağası, köylülerin verdiği cevaplardan, bu işte bir iş olduğunu anlamışlar. Gizlice, türbeye doğru gitmişler, gelen çanakların izini sürerek ağacın sırrını çözmek istemişler. Oysa misafir dediğin, ikram edilen her güzellik için minnettar olmalıyken, onlar bunu bilmezlik etmiş. Buralarda yaşayan halkın sırrını çözmek için sinsi bir plan yapıp misafirlik töresine ihanet etmişler. Ve olanlar olmuş. Perdeyi çeker çekmez, Hakkârî’den gelen misafir oracıkta can vermiş. Çukurca ağasınınsa birdenbire dili tutulmuş. Sırlı söğüt ağacınınsa o anda muslukları kurumuş. Bir daha ne bal vermiş. Ağa, yaptığı işin nasıl bir hata olduğunu anlasa da iş işten geçmiş. Hemen emir buyurup, “Bundan böyle Çukurcuda çıkan bütün tereyağı ve ballardan bir payı adıyorum.” demiş (ÇÇ, 2019: 9).

Hırstan ve misafirlik töresinin bilinmemesinden dolayı bal ve yağın aktığı ağacın kuruması, misafirlik geleneğinin kaybolduğunu imlemektedir. Olayın bu şekilde bitmesi, insanların ağaca karşı tutumunda bir değişikliğe yol açmaz. “Toplumsal davranışın temelini kültür” oluşturur fikrinden hareketle yöredeki insan davranışlarının maddi unsurlar üzerine temellendirilmediğinin göstergesi olarak, ağaca önceki gibi bir yaklaşım sergilenir (Erkenekli, 2013: 156). Sevmek için yağa ve bala ihtiyaçlarının olmadığını düşünen insanlar, önceki gibi ağaca yakınlık gösterip “Ağaçtan kalan kuru bir parça kabuk dal alıp bebeklerin yastıklarının altına koyar olmuşlar.” (ÇÇ, 2019: 11) sözleriyle belirtilir. Bu tutum, saygı ve sevgi ile biçimlenen kültürün şartların değişmesinden sonra da devam ettiğini göstermektedir.

Sevgi, misafirlik, ikram etme ve ihtiyaç sahiplerine karşı duyarlılık gibi kültür unsurları üzerine temellendirilen masalın bitiminde anlatıcı öğretmen, fotosafari için Çukurca’ya gelecek kişilere, öğrencilerin ne anlatalım sorusunun cevabının bunun içinde gizli olduğunu söyler. Masalın anlatımı, öğrencilere yol gösterici olur. Başka bir deyişle masalı biçimlendiren kültürün “insanın kendini kendi evinde duymasını sağlayacak bir dünya ortaya koymasından]” ötürü çocuklar, aidiyet duygusundan hareketle aralarında iş bölümü yaparak, Çukurca’ya anlatmada anlaşılır (Karslı, 2019: 43).

2. Çukurca'nın Kùltürel Kodları ve 10 Yıl Sonra Çukurca

Bir önceki bölümde masaldan hareketle, masalın içinden çıktığı kùltürün kodları tahlil edilmeye çalışılmıştır. Masalın içine yerleştirilen ifadelerle insan davranışları, kùltürün dayanakları, insana ve doğaya bakış, bunun sonraki nesiller üzerindeki etkisi irdelenmiştir. Tümüyle bölgenin kùltürel yapısını oluşturan bu masalın anlatımı kitap için bir dönüm noktasıdır. Çünkü kùltürel mirasın 'toplumun tüm üyelerince paylaşımı ve etkileşimlerle' yeniden üretimi savından hareketle yapının ana noktalarından biri olan bu masal, içerdiği kùltürel unsurlar ile Çukurca'ya özgü özelliklerin yer aldığı sonraki bölüm arasında bağlantı kurmaktadır (Yıldız, 2014: 117). Başka bir deyişle masalın çocuklara rehber oluşu belirtildiği gibi yeni anlatılara yol açmaktadır. Çünkü "her kùltür, ilkel ya da ileri olsun, yaşamını devam ettirmesi ve kendini ifade ediş, mutlaka kendi ürettiği eserleri ile olur." (Fleming'den akt. Sarıtaş, 2019: 122) Nitekim sözü edilen masalın anlatımı sonucunda ortaya çıkan pozitif atmosferin etkisiyle insan, doğa, mutluluk, kùltür, değer, bir arada yaşama, birliktelik, uyum ve sevgi gibi kavramların mahiyetini özümseyen çocuklar, fotosafari için geleceklere Çukurca'nın kùltürel unsurlarını anlatmaya karar verirler.

Her bir çocuk, Çukurca'nın farklı bir kùltür unsuruna eğilir. Kùltürel yapıya yapılan bu yolculuk, çocukların kendi kimliklerinin farkına varmasına, bilinç kazanmasına, onlarda aidiyet duygusunun oluşmasına katkı sunar. Bu süreci tetikleyen şey, kitabın başındaki masaldır. O bir nevi yolculuğun anahtarıdır. Nitekim anlatılan epizodların kùltüre yoğunlaşması bu anlamda örnek teşkil etmektedir. Çukurca'ya dair anlatılan ilk kùltürel unsur kilimlerdir. Bu bölümün anlatıcısı Pervin, eskiden beri büyükler tarafından yapılan kilimlerin farklılıklar içerdiğini söyler. "Eli belinde, lüleper" yapmayı öğrendiğini belirten Pervin; kilimleri, Çukurca'daki nilüfer çiçeklerine benzetir ve bunların renkli iplerle yapıldığını vurgular (ÇÇ, 2019: 20). Kilimlere yönelik bu açıklamalara ek olarak Pervin, "Mesela benim Halam bahçesindeki tezgâhta sabahtan akşama kadar uğraşır. Bana da öğretiyor. Onu işlemeyi öğreniyorum." ifadeleriyle hem ailesinin kilim dokuma deneyimini hem kendisinin öğrenme isteğini belirterek bir geleneğin bugüne nasıl taşındığını açıklar (ÇÇ, 2019: 20). Ayrıca kilimlerdeki nakışlar ile doğadaki güzellikler arasındaki benzerliğin vurgulanması, kùltür ve doğa uyumuna işaretir. Bunun dışında diğer önemli bir nokta, kilim dokumanın bir silsile halinde gerçekleştiğidir. Hala, geleneği devam ettiren ve kùltürü önemseyen bir figür, anlatıcı ise bu kùltürün devamından yana, bunu öğrenme arzusunda olan kişidir. İkisinin arasındaki ilişki, bu kùltürün güçlü bir şekilde devam ettirilmek istendiğini ortaya koyar. Ayrıca bu yörede kilim dokumanın önemli oluşu, kilimlerdeki motifleri ve kilim ile onu ören arasındaki ilişkiyi öne çıkarmaktadır. Açıklamak gerekirse "Hakkâri kilimleri üzerinde birçok farklı motif vardır ve her birinin farklı anlamı vardır. Ancak her bir kilim üzerindeki motifler kompozisyonu bir hikâyeyi oluşturur. Bu da o eseri ortaya koyan sanatçının hikâyesidir. Bunun için de kilimler bezeme açısından

ele alındığında dokumacının hikâyesiyle bütünleştirilir.” (Buğrul, 2018: 56). Yapının duygu ve düşünce dünyasını yansıtan kilim dokuma ve diğer dokuma türlerindeki “tüm motifler[in] kadının kültürel birikiminin bir yansıması” olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır (Erbek’ten akt. Aksoy, 2008: 79). Böylece kadın kimliği ile kültürel unsur arasında birbirini tamamlayan ve destekleyen bir uyum göze çarpar.

Çukurca’nın kültürel dokusunda yer alan kale evleri de anlatılan diğer bir kültür ögesidir. Kale evlerinin şehrin dokusunun içerisinde önemli bir yere sahip olduğu belirtilerek, eskiden burada yaşayanların mutluluklarından söz edilmektedir. Anlatıda mutluluk ibaresinin altı çizilerek, bu evlerin kültürel yapı doğrultusunda biçimlendikleri için insanların mutlu olabildikleri yerler şeklinde tasvir edilirler. Çukurca ile bütünleşen bu evler, taşıdıkları misyon ve kültürel imgelerinden ötürü restore edilmeleri planlanmaktadır. Bununla şimdinin kültürüne katkı sunulması düşünülmektedir. Böylece evler üzerinden kültür değerleri etrafında oluşturulan bilinç, farkındalığa dönüşmektedir. Anlatıcısı Umut’un evleri anlatırken olumlu tavrı, onarılmalarına dair verdiği destek, evlerin ileride edinecekleri konumu vurgulaması önemlidir.

Kitapta yörenin yemek kültüründen de söz edilmektedir. Çukurca’ya özgü olduğu belirtilen bu yemekler “pilavlar, Şam köftesi, mumbar dolması tırşık ve hegedanlı pilavı ve doğanadır.” (ÇÇ, 2019: 20). Lezzeti vurgulanan bu yemeklere dair olarak ‘çok güzel, parmaklarınızı yersiniz, herkes bayılır, daha neler var neler’ ifadeleri kullanılır. Bu anlatımla yemek kültürünün önemli bir konuma sahip olduğu kanaati hâsıl olmaktadır. Bunun sonucu olarak “Çukurca’mıza gelin tadına bakın.” cümlesine yer verilir (ÇÇ, 2019: 20). Yemek kültürüne yönelik söyleme; peynir, meyve ve bunlardan üretilen ürünlerin yer aldığı “Otlu peynirimiz çok meşhurdur. Meyvelerimizden pestiller yaparız: erik, vişne üzüm pestil. Cevizli sucuklarımız çikolatalardan güzeldir. Bahçemizde yetişen meyvelerden yapıyoruz.” cümleleriyle devam edilir (ÇÇ, 2019: 20). Söylemin diline bakıldığında sahip olunan şeylerin verdiği duygu ile sahiplenme belirten ifadeler kullanılmıştır. “Peynirimiz, meyvelerimiz, cevizli sucuklarımız” ifadelerden bazılarıdır. Sahip olmayı vurgulayan bu dille kişi ile kültür arasında güçlü bir ilişki kurularak, daha etkili bir söyleme ulaşılır. Özetle anlatıcı adı geçen yiyecekler üzerinden Çukurca’nın kültürel birikimini vurgulamaktadır.

Çukurca’nın kültürel değerleriyle bütünlük oluşturacak şekilde doğası da anlatılmaktadır. Zap Nehri, kış, bahar ve yaz mevsimleri etrafında gerçekleşen bu anlatımla kültür, insan ve doğa birlikteliği ifade edilir. Öncelikle Zap Nehri’nin izlediği yola, “gürül gürül ve köpük köpük akışına, dağlar arasında kıvrılışına, bahar aylarındaki coşkunluğuna ve üzerinde yapılan raftinge” değinilir. (ÇÇ, 2019: 24) Uzun uzun yağan karları ile hiç bitmeyecek duygusunu veren kış ve aniden gelen bahar, Bodrum ve Çeşme’ninkinden daha güzel yazlarından söz edilir. Coğrafya ve iklimin oluşturduğu bu ikili, Çukurca’nın karakteristik özelliği olarak görülür.

Bu vurgular ve kimi yerlerle yapılan mukayeselerle Çukurca'nın farklılığı, kendine özgü nitelikleri ortaya konulur. Doğayı kabullenme ve özümseme diğer nesnelere için de geçerlidir. Örneğin, "yazın yün yatak ve yorganların damlara serip yıldızları izleyerek uyumak ve bu esnada yıldızların başlarına değdiğini hissetmek" doğayı içselleştirmenin bir sonucudur (ÇÇ, 2019: 24).

Kitapta değinilen diğer kültürel unsurlar giysi ve halaydır. "Masallardaki prenseslerin elbiselerine benzetilen giysiler kat kat olup rüzgârda uçan kızların giydiği gibi rengarenktirler." (ÇÇ, 2019: 25). Elbiselerin betimlenmesi için kullanılan bu ifadeler, onların kültür açısından sembol olduklarını göstermektedir. Nitekim yer verilen sıfatlar bu çerçevede anlam kazanır. Her sıfat; öteki sıfat ve ifadeleri destekleyen, kıyafetleri kültürel olarak kodlayan, masalın içeriğini zenginleştirmenin yanında başka kültürlerle ilişkili; özellikle prenses kelimesi üzerinden Batı kültürünü anıştıracak bir kullanımı içerir. Bu söylem kıyafetlerin kültürel doku içerisinde önemli görüldüğünü, diğer kültürlerle mukayese edebilecek bir birikim taşıdığına göstergesidir. Nitekim bu anlatımdaki öz güvenin oluşu bu sebeptir. Giyime yönelik ifadeler bele takılan nesnelere ile devam edilmektedir. "Belimizdeki altınlı gümüşlü kemerleri de ekledim." cümlesiyle Çukurca'nın giyim kültüründe yer edinmiş takılara dikkat edilmiştir (ÇÇ, 2019: 25). Bu kısımda bahsi geçen halay ise Kürtler arasında mevcut oyunlardan biridir. Yörenin özellikleri ile bezenmiş, duygu ve düşünce dünyasını yansıtan bu oyunlar ait olunan kültürün bir sembolü olup diğer kültürlerden farklılığı içermektedir. Çukurca'daki halayın ise mevcut halaylardan ayrı olduğundan söz edilir. "Bütün Kürtler sağa doğru halay çeker. Ama biz Çukurca'da sola doğru halay çekeriz. Bizim halayımız farklıdır, özeldir." ifadesiyle bu farklılık vurgulanmakta ve böylelikle bu halay Çukurca özeline indirgenmektedir (ÇÇ, 2019: 25). "Bizim halayımız" ibaresiyle; aidiyet, farklı ve özel kelimeleriyle de halayın özgünlüğü vurgulanmaktadır.

Çukurca'nın kültüründe barış ve misafirlik irdelenen başka kavramlardır. Bu kavramlar, Çukurca'nın tarihinde önemli bir şahsiyet olan Piruz Ağa üzerinden anlatıma kavuşturulur. Çukurca'nın kültürel belleğinde Piruz Ağa, 'kahraman, iyi kalpli, sorunları barışla çözen, misafiri seven' olarak iz bırakmıştır (ÇÇ, 2019: 26). Piruz Ağa'ya dair bu anlatım, Çukurca halkının özelliklerini yansıtan olarak belirtilmiştir. "Çukurca insanı da işte tam da Piruz Ağa gibidir." cümlesiyle Çukurca halkı Piruz Ağa ile sembolize edilmiştir (ÇÇ, 2019: 26). Onların da Piruz Ağa gibi barış ve misafirliği önemsedikleri belirtilir. Doğrusu burada amaç zikredilen değerlerin belli bir birikimle oluştuğunu, bunun sonra da devam edilmek istendiğini göstermektedir.

Çukurca'nın renklerinden olan diğer kültürel unsurlar Zipe Bayramı ve Daveti Nebi Yemeği'dir. "Yumurta ve çuval yarışı gibi" oyunlardan müteşekkil olan Zipe Bayramı, bahar aylarında gerçekleştirilmektedir (ÇÇ, 2019: 30). Zamanla kutlanması terk edilen bu bayram, tekrardan yapılmak istenmektedir. Bu karar çocuklar tarafından sevinçle karşılanır. Çünkü karar, geçmişte kalan bir değer yeniden

anlam bulması ve bugüne taşınması demektir. Bu bir nevi geçmişle barışmaktır. Kısacası söylem, bu değerlerin günümüz dünyasında tekrardan hayat bulmasına dönük önemli bir adım olup kültürüyle uyumu betimler. Yine geçmişte kalan ama şimdi anımsanan diğer bir gelenek “Eskiden camilerin üstü böyle çatı değil, dam olurmuş. Halk arasında erzak toplar, Cami damında verirmiş. Zengin fakir, genç yaşlı toplanır, kardeşlik içinde yer içermiş. Bu yemek herkese iyi gelirmiş.” cümleleriyle hakkında bilgi verilen Daveti Nebi Yemeği’dir (ÇÇ, 2019: 31). Cami damlarında gerçekleştirilen bu davet, toplumsal yapıyı güçlendiren özellikler barındırmaktadır. Toplumdaki katmanların bir arada oluşu, bunun kardeşlik içerisinde yapılışı dikkat çekmektedir. Bu gibi değerlerden söz açılması ve bunların takdir edilmesi, bahsi geçen değerlerin önem ve gerekliliğini ortaya koymaktadır. Özellikle sofradaki birliktelik ve kardeşlik duygusunu resmeden sahne, buna dair güçlü bir karnittir.

Kültürel dokusu ve değerleriyle özgün Çukurca’nın geleceğine yönelik tasavvur ise kitabın ana temalarından biridir. Bu temanın biçimlenmesinde geçmişin önemli bir katkısı vardır. Geçmiş burada bir nevi yol göstericidir. Bu bağlamda Çukurca’nın kültürel haritası, geleceğinin nasıl olacağına dair göstergeler içermektedir. Başka bir ifadeyle burada “yaşayan insanların hayatın muhtelif problemlerine karşı denedikleri çözüm yollarının” oluşturduğu kültür, bu tasavvurun temelini oluşturmaktadır (Kocadaş, 2005: 3).

Böylece oluşacak atmosferde her kültürel unsur önemli bir paydaştır. Diğer bir ifadeyle kültürüne yaslanan 10 yıl sonrası Çukurca idealist bir şekilde tasavvur edilmektedir. Öncelikle Çukurca’nın diğer şehirlerle mesafesi sorgulanır ve artık kendisi ile yetinebilen Çukurca için bu mesafe uzaklık içermemektedir. Sonrasında şehrin geçirmiş olduğu değişim ve gelişimlerle artık Ankara, İstanbul, İzmir ve Van kentlerinde akrabaların yanına gidildiğinde kendilerine acır gibi bakılmayacağı; Çukurca’daki insanların kötülükle anılmayacağı dile getirilir (ÇÇ, 2019: 40). Bu tablo, Çukurca’nın farklı bir kimliğe kavuştuğuna delil olup bunun da farklı neticeler doğuracağı ön görülür. “Çok turistin gelmesi, Zap Suyu’nda rafting etkinlikleri ve yaşanan yoğunluk” bunlardan bazılarıdır (ÇÇ, 2019: 40). Suyun kenarında birbirine benzeyen ünlü kafeler, hangisinde oturulacağına karar verilmemesi, meşhur susamlı kahve’ Çukurca’nın on yıl sonrasındaki manzarasından epizodlardır (ÇÇ, 2019: 40). Buranın balayı için en güzel yer seçilmesi, okullarca düzenlenen turlar, kale evleri ve sokağının dünyanın her tarafında bilinmesi, Fransa’dan gelen sanatçıların kilim dokumayı öğrenmesi, desenlerinden yapılan moda kıyafetler’ Çukurca’ya dair diğer anlatımlardır (ÇÇ, 2019: 40). Çukurca’nın dışarıdan nasıl görüldüğünü ve ona olan ilgiyi belirten bu ifadeler ek olarak içerisi de betimlenir. Mutluluk ifade eden bu tabloda ‘gülen çocuklar, onlara kızmayan anneler, akşamları masal anlatan babalar, buraya gelmek için dua eden memurlar’ bulunur (ÇÇ, 2019: 40). Özetle 10 yıl sonrası için Çukurca, yaşanan, değerlerinden beslenen, kültürel birikimini aktararak bunun üzerine yeni bir hayat kurabilen bir cazibe

merkezi olarak tasavvur edilmiştir. Her ifade bu anlatımı verecek şekilde kurgulanmıştır. Bunun çocukların diliyle anlatımı metni syem, mesaj, umut bakımından güçlü kılacaktır.

3. ukurca'nın Kültürel Unsurlarının İstanbul'a Yolculuğu

*Zap Suyu Düşleri'*nde ukurca'nın kültürel unsurların anlatımı kadar onların İstanbul'a yolculuğu da ehemmiyetlidir. Bu kültür unsurların İstanbul'a taşınması ile özgün olan bu kültürel dokunun tanınması, diğer kültürlerle ilişki kurması, kimi değerlerin tekrardan tartışılması amaçlanmaktadır.

İstanbul'a gerçekleştirilecek bu yolculuk ilkin ğretmen tarafından paylaşılır. Bunu heyecanla karşılayan çocuklar, "İstanbul'a ukurca'yı, ukurca'da çocuk olmayı, ukurca'da yaşamayı, Çukurcalı olmayı" anlatmayı planlarlar (, 2019: 14). ukurca'yı anlatma isteği kitabın temel mesajlarındanır. Çünkü onlar yetiştikleri kültürel iklimi İstanbul ile buluşturmak istemektedirler. Gaye hem ukurca'yı dile getirip farkındalık oluşturmak hem kültürel ilişki kurmaktır. Öncelikle yolculuğun çocukların zihinlerindeki görünümü dikkat çekmektedir. Ali Topkapı Sarayında bir padişah, Samet Galata kulesinde Hezarfen Samet Çelebi, Zilan Kız Kulesine kapatılan prenses olmayı düşlerken, Berfin yüksek binaların tepesinden çevreyi gözetlemeyi, Lorin Yerebatan Sarnıcında gizli ajan oyunu oynamayı arzu etmektedir (, 2019: 15). Buna ilaveten Yılmaz, kebabları ve çeşit çeşit lokumları hayal ederken, Havin Beyoğlu'nun kalabalığında gezinir (, 2019: 16). Görüldüğü gibi çocukların zihninde İstanbul, olmak istedikleri konuma sahip bir yer olarak tasvir edilir.

Çocukların İstanbul ile ilgili hayallerini Galata Kulesi, Kız Kulesi ve Yerebatan Sarnıcı gibi mimari kültür unsurları süsler. Çocuklar, İstanbul'a geldikten sonra yine Boğaz Köprüsü, Ayasofya Camii, Topkapı Sarayı, Çırağan Sarayı gibi görsel hafızaya hitap eden mimari kültürü temsil eden yapılardan söz edilir. İstanbul'u anlatan ve onunla özdeşleşen sembollere gösterilen ilgi, bunlarla kurulan yakınlık ve zdeşleşmenin temelinde Zap Havzası'nın manevi kültürü ile İstanbul'un maddi kültürünü bir araya getirme, bunlarla eklektik bir yapı oluşturma düşüncesi yatmaktadır. İstanbul'un mimari kültürü övülürken manevi kültürüne karşı sorgulayıcı bir tutum söz konusudur. Doğrusu bu "Kültürlerin sahip oldukları farklı bilgi, inanç, değer ve tutumlar bireysel bağlamda davranış, fikir ve düşüncelere yansı[masıdır]." (Yeşil, 2013: 53). Örneğin, misafirlik ve ikram kültürüne eleştiren bir şekilde yaklaşılır. Boğaz kenarındaki semaver ayı için çocuklar, ğretmenlerine "Biz de İstanbul'un misafiriyiz. Sylesek misafiriz diye bize çay ikram ederler değil mi?" sorusunu yöneltirler. Öğretmen, onların umduğu cevap yerine "Çocuklar burası büyük bir şehir. Buraya her gün öyle çok insan gidip geliyor ki. İstanbul'da misafirlik yok. Buradaki semaverler ikram için değil, satmak için. Canınız çektiyse paramızla alalım haydi." cümleleriyle karşılıklı vererek iki kültürün farklılıklarını ortaya koyar (, 2019: 52). Daha doğrusu iki farklı kültür hakkındaki

söylemlerden oluşan diyalog, ikisinin birbirinden çok ayrı olduğunu birçok açıdan açığa çıkarmaktadır. Çocuklara ait ilk söylemde Çukurca'daki misafirlik ve ikram kültürünün üzerine temellendirildiği değerlere atıfta bulunulurken, öğretmenin cevabında ise İstanbul'daki misafirlik kültürünün kayboluşu ima edilir. Bundan ötürü burada ikramdan söz edilmeyeceği, istenilenlerin para ile alınabileceği belirtilmiştir. Böylece güçlü bir sesle "paramızla alalım" ifadesinin kullanımı ile İstanbul'daki değerlerin kaybı eleştirilmiş, ait olunan kültür de övülmüştür. Buradaki kendi kültürünü takdir etme "kendini yüceltme, kendini önemseme veya kendini merkeze koyma" anlamına gelen "etnosantrizm" ile ilişkili değildir (Güvenç, 1979: 5). Bu daha çok bugünün dünyasında kültürel değerlerin yitimine dönük eleştiriyi barındırmaktadır. Toparlamak gerekirse "paramızla" ifadesi; "sosyal/kültürel sistemdeki ilişkileri kur[an], sistemdeki işlevsel ilişkileri ve yapıları, bunların değişmelerini de taşı[yan], yansı[an]" (Güvenç, 1979: 70) dilin sembolize ettiği kültürel kayboluşu sembolize etmektedir.

Zap Havzası'nın kültürünün İstanbul'a taşınmasında çocuklar tarafından hazırlanan şişe, önemli bir fonksiyon yüklenmiştir. Fotosafari için gelen kişilere Çukurca'nın tanıtımı için notlar hazırlanır. Küçük kâğıtlardaki bu notların her biri Çukurca'nın özgünlüğünü yansıtacak kültürel muhteva içermektedir. Başka bir ifadeyle şişeye, Çukurca'nın tarihsel ve kültürel geçmişini anlatan notlar yerleştirilmiştir. Şişe geçmişle olduğu kadar gelecekle de ilgilidir. Çünkü içine konulanların ışığında bir gelecek tasavvuru söz konusudur. Şişe için söylenen "Çukurca'nın eski hallerini hatırladı. Çukurca'nın güzel geleceğine gülümsedi." cümleleri bu anlamda değerlendirilmelidir. (ÇÇ, 2019: 35). Kısacası "hatırladı ve gülümsedi" ifadeleri imgesel olarak biri geçmiş diğeri gelecekle alakalıdır. Ayrıca şişeye Çukurca'dan toprak da konulur. Geçmiş ve gelecekle ilişkili şişenin dikkat çeken diğer özelliği Çukurca'nın kültürel unsurlarını İstanbul'a taşınmasıdır. Şişeye bu anlamda mühim bir sorumluluk yüklenmiştir.

İstanbul'a varıldığında tasarlandığı üzere şişe denize bırakılacaktır. 37 çocuk hep birlikte şişeyi boğaza bırakırlar. Şişenin Çukurca'dan başlayan uzun yolculuğu boğazın sularında noktalanır. Şişenin bırakıldığı yerin seçimi de önem arz etmektedir. Şişe, Kız Kulesi civarına bırakılır. Babası tarafından yılandan korunması amacıyla kuleye bırakılan kızın efsane olan hikâyesi gibi şişe de buraya bırakılarak onun da İstanbul'da bilinmesi, tanınması umut edilir. Bu imgesel benzerlik, metnin kültür aktarımı, kültürel diyalog, kültür unsurların işlevselleşmesi bağlamında etkin bir söylem içermektedir.

Sonuç

Toplumların maddi ve manevi özelliklerinin mündemiç olduğu kültür, ait olduğu toplumu diğerlerinden ayıran, mensubiyeti vurgulayan niteliklere haizdir. Bir nevi kültür, içinden çıktığı ve şekillendirdiği toplumun kimliği, sembolü ve imgesidir. Bu çerçevede her davranış, ifade, yaklaşım-tutum kültürel unsurların

eseridir denilebilir. Bundan hareketle kelime ve eylemler toplum ve kişinin kültürel havzasını kodlar. Bu anlamda destanlar, masallar, mitler, romanlar, öyküler, anlatılar, şiirler ve diğerleri eseri oldukları toplumların kültür izlerini taşırlar. Bu açıklamalar ışığında adı anılacak yapıtlardan biri *Zap Suyu Düşleri* kitabıdır.

Çukurca'daki 37 çocuğun duygu ve düşünce dünyasına ayna olan *Zap Suyu Düşleri* kitabı, Zap Havzası'nın yerleşim birimlerinden Çukurca'nın kültür unsurlarını konu edinir. Kitapta buna dair ilk anlatı, Kazan Vadisi'nde geçen masaldır. Masalda, genelde Zap Havzası yerelde ise Çukurca'nın kültürel dokusuna eğilir. Burada coğrafya, iklim ve insanın oluşturduğu birliktelik ve uyum mevcuttur. Yöre halkı sabahları kendilerini mutlu eden bir tabiat ile karşılaşır. Mutlulukları türbenin yanında bal ve yağın aktığı ağaçla perçinleşir. Uzun bir süre devam ettiği izlenimi veren bu durum, iki misafirin ağacın sırrını ortaya çıkartmak için ağaca müdahale etmeleriyle son bulur. Bu olay neticesinde masaldaki perspektif masalın üzerine inşa edildiği değerlere odaklanır. Misafirlik, ikram etme, çevreyle uyum, birlikte yaşama, farklı kültürlere saygı masalın beslendiği Çukurca'nın kültüründe önemli argümanlarıdır. Masal boyunca bu ve diğer kültür değerlerin önemsendiği bir söylem mevcuttur. Nitekim bu değerlerin bugüne taşınıp tartışılması neticesinde farkındalık amaçlanmıştır. Masalın anlatımından sonra dinleyici öğrenci grubun, kültürlerini araştırma, anlatma isteği bu doğrultuda gerçekleşmiştir.

Çukurca'nın kültürünü anlatmak amacıyla öğrencilerde yoğun bir çaba gözlemlenir. İlk motif ve renk bakımından zengin kilimler, sonrasında kale evleri ve yemekler anlatılır. Bunu takiben Zap Nehri, toplu yemek davetleri, meyveler, misafirlik geleneği gibi kültür unsurlarından söz edilir. Bu anlatımlar, kültüre dair bir bilinçlenmenin olduğunu göstermektedir. Yetiştikleri kültüre özverili bir tutum gösterilmesi, sonraki yıllarda da bu kültürel birikiminin devam edeceğine işarettir. Nitekim on yıl sonra yaslandığı kültürden destek alan Çukurca; yaşam, uyum, barış, birlikte yaşama kültürü ve birbirine anlayış gösterme bakımından gıpta ile bakılan bir yerdir. Problemlerini çözmüş, model olmuş bir Çukurca tasavvuru söz konusudur. Çocukların bu tasavvuru, Çukurca ve Çukurca'nın mensup olduğu Zap Havzası'na yönelik gelecek açısından güçlü bir umudu ortaya koyar.

Kitabın önemli temalarından biri kültür öğelerin İstanbul'a yaptığı yolculuktur. 37 çocuğun hazırlamış olduğu ve bir şişeye konulan yazılar ile çocukların kendisi bu yolculuğun merkezinde yer alır. Çukurca'daki kültürel miras, çocuklar ve şişedeki yazılar aracılığıyla İstanbul'a aktarılmaktadır. Bu süreç esnasında iki kültürün karşılaşması gerçekleşir. Genel anlamda Çukurca'nın manevi kültürüne vurgu yapılırken İstanbul ise maddi kültür öğeleriyle belirir. Çukurca'nın kültürünün öne çıkarılmasının nedeni, bunun tanınması ve bilinmesine yönelik istektir. Daha doğrusu Çukurca üzerinden tüm Zap Havzası'nın kültürel özellikleri tanıtılmaya çalışılır. Bunun için en uygun koşulları barındıran yer İstanbul'dur. Bundan dolayı yazıların olduğu şişe İstanbul Boğazı'nda Kız Kulesi civarına bırakılır. Bu

eylemle, Kız Kulesi efsanesi gibi Çukurca'nın da bilinmesi ve tanınması umut edilir.

Kaynakça

- Akın, Necmi (2007). "Hakkâri'de Yatırlara Bağlı Halk İnanışları". *III. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu 06-08 Haziran Hakkâri*. Ed. Oktay Belli. Van: Van Valiliği Yayınları, 417-429.
- Aksoy, Mustafa (2008). "Kültür Sosyolojisi Açısından Halı-Kilim Sanatı ve Etnografik Eserlerdeki Damgaların Dili". *38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*. Haz. Zeki Dilek vd. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 75-120.
- Buğrul, Hasan (2008). "Hakkâri Etnografik Eserlerinden Yün Eldivenler Üzerine Bir Çalışma". *Erdem*, 75: 35-66.
- ÇÇ (Çukurcalı Çocuklar) (2019). *Zap Suyu Düşleri*. Yazar Koçu: Elif Ayla, Çizer Koçu: Elif Yemenici. İstanbul: Hayykitap.
- Erkenekli, Mehmet (2013). "Toplumsal Kültür Araştırmaları İçin Değer Merkezli Bütünleşik Bir Kültür Modeli Önerisi". *Savunma Dergisi*, 1(2): 147-172.
- Gümüştekin, Nuray (2007). "Kültür Kavramı ve Osmanlı'dan Günümüze Kültürel Yapının İncelenmesi". *ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı*. Haz. Zeki Dilek vd. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 317-326.
- Güvenç, Bozkurt (1979). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Işık, Caner (2013). "Kültür Sosyolojisi: Toplumsalı Anlamada Bir Zorunluluk". *Türkiye Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 16(2): 151-169.
- Karlı, Ömür (2016). "Ernst Cassirer'de Kültürün Anlamı". *Jomelips Yönetim Ekonomi Edebiyat İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, 1(2): 38-59.
- Kocadaş, Bekir (2005). "Kültür ve Medya". *Uluslararası İnsan Bilimler Dergisi*, 8(1): 1-8.
- Sarıtaş, Süheyla (2019). "Halkbiliminde Maddi Kültüre Teorik ve Metodolojik Yaklaşımlar". *Millî Folklor Dergisi*, 122: 29-40.
- Yeşil, Salih (2013). "Kültür ve Kültürel Farklılıklar". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(44): 52-81.
- Yıldız, Tolga (2014). "Saussure'den Bakhtin'e Dil-Kültür İlişkisi: Tümü Kapsayıcı Olgu". *İdil*, 3(11): 115-136.

Çalışmanın yazarı/yazarları “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İllkeleri” çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmişlerdir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Yazar tarafından çalışmayla ilgili herhangi bir destek veya teşekkür beyanında bulunulmamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu çalışmanın araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın/yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarın Notu: Bu çalışma ile ilgili yazarın beyan ettiği herhangi bir not bulunmamaktadır.

Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmanın tüm bölümleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgment: No statement of support or acknowledgement was made by the author regarding the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this study.

Author’s Note: There are no any notes declared by the author regarding this study.

Author Contributions: All sections of this study have been prepared by a single author.